

якості специфічного українського світоглядного феномену, потужної ідеологеми, що в наш час глобально визначає українську соціально-політичну реальність. Він створює своєрідний ідеально-віртуальний простір існування українців, у якому окреслені норми і правила належної поведінки, притаманні західній моделі демократичного суспільства, що мають стати чинними як для звичайних людей, так і для кіл державно-адміністративної влади. Фреймово-слотовий аналіз продемонстрував, що гіперконцепт ЄВРОПЕЙСЬКІСТЬ має за вершину індивідуально орієнтований, питомий для української лінгвокультури, гіпоконцепт ВОЛЯ, актуалізація якого зумовила розгортання соціально орієнтованих гіпоконцептів західного гатунку на кшталт СВОБОДА, ДЕМОКРАТІЯ, РЕФОРМИ та СТАНДАРТИ. Показано, що соціально орієнтовані гіпоконцепти мають оцінний складник, який утворено такими цінностями, як безпека, добробут, справедливість, рівність і гідність. Фреймово-слотовий аналіз підтвердив факт часткової відсутності європейських реалій і цінностей у сучасному українському суспільстві. Проте для українців вони є омріяним ідеалом, природним бажанням і своєрідною мотивацією до кращого життя, чого можна досягти лише шляхом радикальних змін у структурі й аксіологічному змісті української держави.

Ключові слова: європейськість, політичний дискурс, інституціональність, оцінка, цінності, гіперконцепт, гіпоконцепт, фреймово-слотовий аналіз.

Received 17 May 2019

Reviewed 04 June 2019

Similarity index by UnicheckTM: 15.7 %

CONTRASTIVE LINGUISTICS КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА

DOI: 10.32837/2312-3192/13/9

УДК 811.11'372

СИНХРОННИЙ ТА ДІАХРОННИЙ АСПЕКТИ МОВНОЇ ЕНАНТІОСЕМІЇ

Тетяна Колісниченко*

Abstract

The phenomenon of semantic shifts in the lexical meaning of a word in the language system is known as enantiosemy. Notwithstanding an increased attention to the problem of enantiosemy by scholars (Benkovičová (1993), Böhmerová (1997), Traugott (2006), Liberman (2009) et al.) there is still no generally accepted definition of enantiosemy. Our research is motivated by the necessity to determine its status in linguistics.

The objective of the paper is threefold: to clarify its niche in language structure; to decompose the lexical meaning of the enantiosemes, and differentiate its types in discourse. The discourse analysis proves the influence of discourse register on the shifts of the semantic meaning components in the lexical meaning of the referred units.

The enantiosemy is the coexistence of apparently contradictory components in the word lexical meaning (Traugott, 2006), cf.: it constitutes a special form of ambiguity (Gambarara, 2013). We define the enantiosemy as a lexical category that is based on the semantic component opposition in the lexical structure of the word. The following types of enantiosemy are singled out: lexical; semantic; phraseological; evaluative; and stylistic or ironic.

Enantiosemy is based on the existence of the two opposite meanings in one lexeme that appear in the circle of a language unit. It arises from semantic shifts when the semantic meaning of a lexeme splits with the formation of two opposite meanings. Analysis of enantiosemy reveals some analogous groups in the sense of relation of opposition. And due to the coexistence of opposite components (negatively-marked and positively-marked) in the semantics of place name it can be viewed as enantiosemic unit and the shift between components according to the discourse register is shown. The status of enantiosemy among related linguistic phenomena is determined in the paper.

KEYWORDS: enantiosemy, diachrony, synchrony, polarization, taxonomy, shift, enantiosemic unit.

1. Вступ

У системі англійської мови феномен протилежності компонентів значення в семантичній структурі лексеми відомий в лінгвістиці як енантіосемія (наприклад, лексема **bank** у системі мови у своїй структурі має протилежні компоненти значення: (1) *I) an institution offering certain financial services* vs. (2) *a small container used at home for keeping money*).

2. Постановка проблеми

Об'єктом дослідження виступають енантіосеми, які в залежності від дискурсу можуть актуалізувати протилежні компоненти значення зареєстровані в їх семантичній структурі.

Мета статті – розглянути енантіосемію у синхронічному та діяхронічному аспектах і представити кореляцію компонентів у лексичному значенні енантіосем, для чого необхідно спочатку уточнити сутність поняття «енантіосемія».

* Колісниченко Тетяна Вікторівна, канд. філол. наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Коцюбинського 2, 58012-Чернівці, Україна, Email: t.kolisnichenko@chnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5306-2940

Для досягнення мети використано методику дослідження, яка включає в себе: етимологічний аналіз для визначення первинного значення лексем в англійській мові та його зміни; семантичний аналіз – для аналізу кореляції/поляризації компонентів лексичного значення.

Актуальність дослідження зумовлено необхідністю дослідження синхронного та діахронного аспектів енантіосемії. Аналіз явища енантіосемії як поляризації семантичного значення (позитивно- або негативно-забарвленні полярності) залишився поза увагою та вимагає комплексного розгляду.

3. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці присвячені різним аспектам енантіосемії, що внесли значний внесок у вивчення явища енантіосемії, яке в лінгвістиці трактується неоднозначно, що зумовлює використання наряду з терміном *енантіосемія* інших термінів, як наприклад: (1) «омоантонімія» (Виноградов, 1960), (2) «автоантонімія» (Pisarčíkova, 1980; Filipes, Čermak, 1985; Benkovičová, 1993; Böhmerová, 1997); (3) «внутрішня антонімія» (Гельбл, 1963; Клімова, 1975; Соколов, 1979, 1980; Бесонова, 1983; Ріпка, 2000; Селіванова, 2006; Маркасова, 2008; Новиков, 2008); (4) «конверсивна енантіосемія» (Нікітін, 2007); (5) «семантична полярність» (Покровский, 1980; Абрамян, Каджберуни, 2001; Liberman, 2009).

У нашій роботі ми використовуємо термін «енантіосемія», оскільки, на нашу думку, він найбільш широко відображає сутність семантичної протилежності, в той час як інші терміни тяжіють до вираження розмитості терміну між різними лінгвістичними категоріями (омонімія, полісемія, конверсія).

4. Виклад основного матеріалу

Енантіосемія – «явище, при якому одне слово вміщає в собі прямо протилежні значення»¹, пор.: енантіосемія – це протиставленість двох сем полісемічної лексеми або двох префіксів².

Переважає кількість праць, присвячених вивченню енантіосемії, опубліковані наприкінці ХХ ст. Так, О. П. Єрмакова (2008) розглядає явище розширення значення як результат повторної реалізації семантики словотвірних моделей³, при цьому вона зазначає, що розширення значення може призвести до його повної дефразеологізації (слово з ідентифікуючого стає предикатним)⁴. Вона висловлює думку, що розширення значення може проходити певні етапи: однозначність → багатозначність → однозначність та наводить приклад із російським словом «временка»: «маленькая печка, устанавливаемая в комнате» та «временная проезжая дорога или железнодорожная ветка». О. О. Літвінова вивчаючи енантіосемію висловлює думку, що енантіосемія частково пов'язана з омонімією, антонімією, полісемією, проте, в той же час, значно відрізняється від них: синоніми – близькі за значенням, різні за формою; антоніми – різні за формою, протилежні за значенням; омоніми – ідентичні за формою, різні за значенням, енантіосемі – ідентичні за формою, протилежні за значенням, що дозволяє віднести їх до окремої категорії лексичної

¹ Шерцль, 1883, 1.

² Dapes, 1994, 202.

³ Єрмакова, 2008, 46.

⁴ Єрмакова, 2006, 26.

семантики⁵. Порівняємо визначення енантіосемії (Золян, 2012) як контрастного (амбівалентного) відношення в парадигмі різних слововживань одного слова, що свідчить про енантіосемію як регулярне явище для парадигми виду «ім'я – якість» в межах типу «X → A» та «X → не A»⁶.

Аналізуючи різні підходи до трактування енантіосемії, ми пропонуємо розглядати її як лексико-семантичну категорію спрямовану не лише на вираження опозиційності компонентів лексичного значення слова та семантичну поляризацію конотативних значень залежно від інтенції автора та реєстру дискурсу, а також як «абсорбування» екстра-семантичних значень в залежності від функціональної семантики енантіосемі.

Пропонуємо огляд лінгвістичних праць, у яких уже частково розглядалося питання типології енантіосемії на матеріалі різних мов за різними критеріями.

І. Клімова, розглядаючи полісемічні пари слів у російській мові пропонує розрізнити номінативну та емоційно-оцінну енантіосемію⁷, пор.: Г. В. Яцковська аналізуючи природу протиставлення семантичних компонентів у німецькій мові, розмежовує оцінно незумовлену і оцінно зумовлену енантіосемію⁸. За класифікацією Ю. М. Бродського, який зіставляв енантіосемічні групи слів двох мов (англійської та французької), виявив регулярні типи протилежних значень в семантичній структурі та розрізняє мовну, мовленнєву та емоційно-оцінну енантіосемію⁹. Енантіосемію за трьома критеріями пропонує розглядати В. С. Червоножка: (1) типом протилежності, який лежать в основі енантіосемії (векторний, градуальний, комплементарний та конверсивний); (2) характером зв'язку значення мовної одиниці з явищами дійсності (номінативний та емоційно-оцінний); (3) характером полярних сем у структурі протилежних значень енантіосемі¹⁰.

На сьогодні класифікація, запропонована В. Л. Іващенко є найбільш повною та узгодженою, якої ми будемо дотримуватись. Вона пропонує диференціювати основні типологічні різновиди енантіосемії за кількома критеріями, ознаками, або основами: (1) «причина – наслідок мовних змін»; (2) «діахронія – синхронія»; (3) «мовна система – реалізація мовної системи»; (4) «кодифікування – відсутність кодифікування»; (5) «ступінь вияву»¹¹.

Мета нашої статті – розглянути енантіосемію за критеріями «синхронії» та «діахронії» і представити кореляцію компонентів у семантичному значенні енантіосем. За критерієм «синхронії» енантіосемія поділяється на синхронічну внутрішньомовну та синхронічну міжмовну, та за критерієм «діахронії» – на діахронічну внутрішньомовну та діахронічну міжмовну енантіосемію.

Синхронічна внутрішньомовна енантіосемія виражає семантичну протилежність в межах однієї лексеми у системі мови:

1) *afterlife* у системі англійської мови має два протилежні компоненти значення, а саме 'life after death' та 'a later time in a person's lifetime', розглянемо актуалізацію та кореляцію даних компонентів у дискурсі:

1.1. *Receiving honours in this world, such a man in **afterlife** goes to heaven*¹².

⁵ Літвінова, 2012, 86.

⁶ Золян, 2012, 142.

⁷ Клімова, 1975, 12.

⁸ Яцковская, 1977, 10.

⁹ Бродский, 1998, 8.

¹⁰ Червоножка, 2002, 12.

¹¹ Іващенко, 2010, 100.

¹² Corpus of Contemporary American English

У прикладі 1.1 лексема *afterlife* реалізує значення ‘*life after death*’.

1.2. *But serious feelings of another and deeper kind remained. My **afterlife** was ultimately formed by the shock I had then received. Those impressions led me – but not till after many years – to happier though not less serious thoughts...*¹³.

У прикладі 1.2 лексема *afterlife* актуалізує компонент значення ‘*a later time in a person's lifetime*’, яке семантично протиставляється компоненту значенню лексеми актуалізованому у прикладі 1.1.

2) *aggie* у системі англійської мови поєднує у своїй лексичній структурі протилежні значення: (1) “*an agricultural school or college*” та (2) “*a student, or a graduate of, an agricultural school or college*”.

2.1. *The institution, officially named the State Agricultural School, started as a vocational high school offering a curriculum consisting of agriculture, horticulture, and textile manufacturing. When the doors of “**Aggie**”, as it was popularly referred to, opened on October 3, 1910, there were 189 students enrolled*¹⁴.

Лексема у прикладі (2.1) реалізує значення “*an agricultural school or college*”.

2.2. *Aggies are students at Texas A&M University – an agricultural school and an excellent institution*¹⁵.

У прикладі (2.2) лексема актуалізує компонент значення “*a student, or a graduate of, an agricultural school or college*”, яке семантично протиставляється компоненту значення лексеми актуалізованому у прикладі 2.1. Отже, в межах лексеми зафіксована протилежність “*institution*” vs. “*student*”.

У системі мови у лексичній структурі лексеми наявні контрарні значення, проте, як показують наведені приклади, тільки контекст дає розуміння, яке значення займає домінуючу позицію (*afterlife*: “*life*” ↔ “*death*”; *aggie*: “*institution*” ↔ “*student*”).

Синхронічна міжмовна енантіосемія виражає протилежність, наявну у етимологічно-суміжних лексемах різних мов, наприклад:

- англійське слово *hell* має значення “*a situation, experience, or place of great suffering*”, німецьке слово *hell* має значення “*light, bright*”, а у норвезькій мові дане слово актуалізує значення “*luck*”;
- польське *zapominać* «забувати» протиставляється українському «зберігати, тримати в пам'яті»;
- польське слово *owoc* із значенням «фрукт» протиставляється українському та російському словам *овоч/овоц*;

Діахронічна внутрішньомовна енантіосемія виражає зміну семантичного значення лексеми з плином часу, наприклад:

- лексема *guest* «гість», раніше позначало «незнайомець, ворог» (Old English *gæst*, *giest* “*a stranger*”, from Proto-Germanic **gastiz*, from PIE root **ghos-ti-* “*stranger*” (in classical use “*an enemy*”)¹⁶;
- лексема *demon* «демон, злий дух» раніше позначало «геній» (from Latin *daemon* “*spirit*”, from Greek *daimon* “*divine power; lesser god*” (sometimes including souls of the dead); from PIE **dai-mon* “*divider, provider*”)¹⁷;

¹³ Corpus of Contemporary American English

¹⁴ Corpus of Contemporary American English

¹⁵ Corpus of Contemporary American English

¹⁶ Online Etymology Dictionary

¹⁷ Online Etymology Dictionary

• лексема *lady* (с. 1200 *lafdi*, *lavede*) походить від давньоанглійського *hlæfdige* (Northumbrian *hlafdia*, Mercian *hlafdie*) із значенням “*mistress of a household, wife of a lord*” та “*one who kneads bread*” від *hlaf* “*bread*” + *-dige* “*maid*”, яке походить від *dæge* “*maker of dough*”. Первинне значення “*lady*” змінилось на “*woman of superior position in society*”, “*woman whose manners and sensibilities befitted her for high rank in society*” (1861)¹⁸;

• лексема *ban* походить від давньоанглійського *bannan* із значенням “*to summon, command, proclaim*”, від давньонімецького *bannan* “*to speak publicly*”. З історичним розвитком мови значення лексеми змінилось на “*to curse, condemn, pronounce a curse upon*” (від 12 ст.)¹⁹.

• *awesome* походить від словосполучення *awe* (n.) + *-some* (1590) із первинним значенням “*profoundly reverential*”, з плином часу значення лексеми розширилось до “*inspiring awe or dread*” (from 1670)²⁰: (1) *When the wind blows high, awesome noises with much creaking and groaning help to suggest to the guilty conscience that supernatural agencies are at work*²¹; (2) *She had passed much of the time by studying the awesome landscape that opened so broadly before her, her first unobstructed view*²². У приклад (1) лексема *awesome* актуалізує значення із знаком мінус “*inspiring awe or dread*”, тоді як у прикладі (2) актуалізуються значення із знаком плюс “*extremely good; excellent*”. Отже, на актуалізацію позитивно-маркованих або негативно-маркованих компонентів впливає контекст або ситуативна віднесеність.

Діахронічна міжмовна енантіосемія – це результат позики різними мовами нейтрального значення лексеми, яке розвивається у мовах як протилежні, наприклад:

- українське слово *склеп* має значення «закрите підземне приміщення, в якому зберігаються труни з померлими» та «крамниця», в російській мові дана лексема актуалізує лише значення «місце захоронення» запозичене від польського *sklep* «підвал, крамниця» та чеського *sklep* «крамниця»²³;
- українське слово *гришний* означає «який заробив гріхів та заслуговує на осуд», проте у польське слово *grzeszny* означає «галантний, чемний, люб'язний». Згідно статті етимологічного словника дане слово найбільш імовірно пов'язане із лит. *graižus* «крутий, викривлений», з *grīti* у розуміння «пекти (про сумління)»²⁴;
- *люцифер* «диявол, злий дух», «сатана» запозичене з латинської мови, можливо через посередництво польської; лат *Lucifer* «ранкова зоря» є складним утворенням з основ іменника *lux* «світло», спорідненого з польським *lucy*, українським *світло* і дієслова *fero* «несу». Проте у християнському середньовіччі назва була перенесена на «володар пекла»²⁵.

5. Висновки та перспективи дослідження

Отже, енантіосемія спрямована на вираження семантичної амбівалентності компонентів значення всередині однієї лексеми. Семантичні розходження відбуваються,

¹⁸ Online Etymology Dictionary

¹⁹ Online Etymology Dictionary

²⁰ Online Etymology Dictionary

²¹ Corpus of Contemporary American English

²² Corpus of Contemporary American English

²³ Етимологічний словник української мови, Т. 1, 274.

²⁴ Етимологічний словник української мови, Т. 1, 599.

²⁵ Етимологічний словник української мови, Т. 3, 332.

коли у семантиці слова з'являються полярні значення, або коли мовна одиниця «набуває» протилежного значення в залежності від типу дискурсу та інтенції автора.

Перспективою дослідження є подальший розгляд та вивчення видів та підвидів енантіосемії. Перспективу також вбачаємо у розгляді ойконімів як енантіосем та набуття ними «додаткової» конотації (позитивної/негативної) в залежності від регістру дискурсу.

BIBLIOGRAPHY

- Бродский М. Ю. Лексическая энантосемия в сопоставительном аспекте: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / М. Ю. Бродский. – Екатеринбург : Уральский государственный педагогический университет, 1998. – 23 с.
- Ермакова О. П. Семантические процессы в русском языке на рубеже веков / О. П. Ермакова // Acta Neophilologica. – 2006. – Вып. 8. – С. 23-32.
- Ермакова О. П. Семантические процессы. Современный русский язык. Активные процессы на рубеже XX-XXI веков / О. П. Ермаков ; Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН. – Москва : Языки славянских культур, 2008. – С. 33-83.
- Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1983.
- Золян С. Энантосемия в поэтике Мандельштама. Исследования в области семантической поэтики акмеизма / С. Золян, М. Лотман. – Таллинн : Из-во Таллинского университета, 2012. – С. 142-149.
- Іващенко В. Термінологічна репрезентація типологічних різновидів енантіосемії в когнітопросторі лінгвістики / В. Іващенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 675: Проблеми української термінології. – С. 98–105.
- Климова Л. И. Антонимические значения полисемичных слов в современном русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Л. И. Климова. – Москва, 1975. – 22 с.
- Литвинова Е. А. Эмоционально-оценочная энантосемия / Е. А. Литвинова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 2. – С. 86-90.
- Нечаев А. А. Источники и виды энантосемии / А. А. Нечаев // Молодой ученый. – 2014. – № 6. – С. 638-641.
- Толковый словарь русского языка / Под ред. Д. Н. Ушакова. – Москва : Гос. Ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935-1940. (в 4 т.).
- Червоножка В. С. Енантіосемія в сучасній болгарській мові : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.03 / В. С. Червоножка. – Київ, 2002. – 19 с.
- Шерцль В. И. О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантосемии) / В. И. Шерцль // Филологические записки. – 1883. – Вып. 5-6. – С. 1.
- Яцковская Г. В. Энантосемия в современном немецком языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Г. В. Яцковская. – Москва, 1977. – 16 с.
- Benkovičová J. Lexikálna polysémia v aspekte medzijazykových vzťahov (Lexical polysemy from the aspect of interlingual relations) // Porovnávací opis lexikálnej zásoby. – Bratislava : Veda, 1993. – P. 76–89.
- Böhmerová A. Enantiosemy as a lexical and semantic phenomenon in English / A. Böhmerová // Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. – Bratislava : Philologica, 1997. – XLVI. – P. 11–22.
- Corpus of Contemporary American English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corpus.byu.edu/coca>.
- Danes F. The Sentence-pattern model of syntax / Ed. Philip Luelsdorff. The Prague School of Structural and Functional Linguistics: A Short Introduction. – Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1994. – P. 197-223.
- Filipec J., Čermak F. Česká lexikologie (Czech Lexicology). – Praha : Academia, 1985. – 281 p.
- Online Etymology Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=tornado.
- Pisárčiková M. Vnútrošlovná antonymia (Word-internal antonymy) // Jazykovedné štúdie. – Bratislava : Veda, 1980. – P. 213–218.

REFERENCES

- Benkovičová J. *Lexikálna polysémia v aspekte medzijazykových vzťahov* [Lexical polysemy from the aspect of interlingual relations]. Porovnávací opis lexikálnej zásoby. Bratislava: Veda, 1993. Pp. 76–89.

Böhmerová A. *Enantiosemy as a lexical and semantic phenomenon in English*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava : Philologica 1997. XLVI. Pp. 11–22.

Brodskii M. Yu. *Leksicheskaia enantiosemiia v sopostavitel'nom aspekte* [Lexical enantiosemy in comparison]. PhD Thesis: 10.02.20. Ekaterinburg: Ural State Pedagogical University, 1998. 23p.

Chervonozka V. S. *Enantiosemy in modern Bulgarian* [Enantiosemiia v suchasni bolgarskii movi]. PhD Thesis: 10.02.03. Kyiv, 2002. 19 p.

Corpus of Contemporary American English. [online] Available at: <http://corpus.byu.edu/coca> [Accessed on 15 April 2019].

Danes F. *The Sentence-pattern model of syntax* / Ed. Philip Luelsdorff. The Prague School of Structural and Functional Linguistics: A Short Introduction. Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1994. Pp. 197-223.

Ermakova O. P. *Semantic processes in Russian at the turn of the centuries* [Semanticheskie prozessy v ruskomazykye na rubezhe vekov]. Acta Neophilologica, 2006. Issue. 8. Pp. 23-32.

Etymological dictionary of Ukrainian [Etymologichnyi slovnyk ukraïnskoi movy]. 7 vol. K.: Nauka, 1983.

Filipec J., Čermak F. *Česká lexikologie* (Czech Lexicology), Praha: Academia, 1985. 281 p.

Glossary of Russian [Tolkovyj slovar' russkogoazyka] (ed. D. N. Ushakov). M.: Soviet encyclopedia, 1935-1940. (4 vol.).

Ivashchenko V. L. *Terminological representation of typological varieties of enantiosemy in the cognitive sphere of linguistics* [Terminologichna reprezentaziia tipologichnyh riznovydiv enantiosemiï v kognitoprostori lingvistyky]. Visnyk of National university "Lviv politek", 2010. № 675. Pp. 98–105.

Klimova L. I. *Antonimicheskie znacheniiia polisemichnykh slov v sovremennom ruskomazykye* [Antonymic meanings of the polysemantic words in modern Russian]. PhD Thesis: 10.02.01. Moscow, 1975. 22 p.

Litvinova E. A. *Emotional-evaluative enantiosemy* [Emozionalno-ozenochnaia enantiosemiia]. Philology. Issues on theory and practice. 2012. № 2. Pp. 86-90.

Nechaev A. A. Sources and types of enantiosemy [Istochniki i vidy enantiosemiï]. Young scientist, 2014. № 6. Pp. 638-641.

Online Etymology Dictionary. [online] Available at: http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=tornado [Accessed 25 March 2019].

Pisárčiková M. *Word-internal antonymy* (Vnútrošlovná antonymia). Jazykovedné štúdie. Bratislava: Veda, 1980. Pp. 213–218.

Sherz V. I. *On words with opposite meanings (or on so-called enantiosemy)* [O slovah s protivopolozhnyimi znacheniiami (ili o tak nazyvamoï enantiosemiï)]. Philological proceedings. Moscow, 1883. Issue 5-6. P. 1.

Yazkovskaia H. V. *Enantiosemiia v sovremennom nemetskomazykye* [Enantiosemy in Modern German]. PhD Thesis: 10.02.04. Moscow, 1977. 16 p.

Zolian S. *Enantiosemy in Mandelstam's poetry* [Enantiosemy v poetike Mandelstama]. Investigations in the sphere of semantic poetry of akmeism. Tallin: Tallin University, 2012. Pp. 142-149.

АНОТАЦІЯ.

У системі мови феномен протилежності компонентів лексичного значення в семантичній структурі лексеми відомий в лінгвістиці як енантіосемія. Мета нашої статті – розглянути синхронічний та діахронічний аспекти мовної енантіосемії та представити кореляцію компонентів у лексичному значенні енантіосем у системі англійської мови. Об'єктом дослідження виступають енантіосемії, які в залежності від дискурсу можуть актуалізувати протилежні компоненти значення зареєстровані в їх семантичній структурі. Актуальність дослідження зумовлено необхідністю дослідження системних відношень у сфері енантіосемії.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці присвячені різним аспектам енантіосемії, що внесли значний внесок у вивчення явища енантіосемії, яке в лінгвістиці трактується неоднозначно, що зумовлює використання наряду з терміном енантіосемія інших термінів.

Лексичні одиниці у системі мови знаходяться у різноманітних відношеннях (подібності, протилежності тощо). Енантіосемія – складний феномен, який давно виступає об'єктом вивчення лінгвістичної науки, проте до сих пір аналізуються лиш окремі якості енантіосемії і, в основному, на межі з іншими лінгвістичними явищами.

Критичний аналіз основних публікацій щодо статусу енантіосемії у лінгвістиці дозволяють зробити певний висновок щодо її лексикологічного статусу серед інших категорій. Ми пропонуємо розглядати енантіосемію як лексико-семантичну категорію спрямовану не лише на вираження опозиційності компонентів лексичного значення слова та семантичну поляризацію конотативних

значень залежно від інтенцій автора та реєстру дискурсу, а також як «абсорбування» екстра-семантичних значень в залежності від функціональної семантики енантіосемія.

Ключові слова: енантіосемія, синхронія, діахронія, поляризація, таксономія, пересув, енантіосемічна одиниця.

Received 10 April 2019

Reviewed 12 June 2019

Similarity index by UnicheckTM: 8.66 %

DOI: 10.32837/2312-3192/13/10

УДК 821

ZUM SPRACHWECHSEL IN DER ZEITGENÖSSISCHEN "MIGRATIONS-LITERATUR" SLAWISCH-RUSSISCHER PROVENIENZ

Hans-Christian Trepte*

Abstract

The main topic of this article is migration literature written in German mainly by writers of Slavonic-Russian descent. Language as well as switching language in literature is a crucial problem in émigré literature, in migration literature, and refugee literature. Most authors of the children / grandchildren generation of (e)migrants writing in German do not ignore the language of their parents / grandparents, even not in extreme cases of denying their family roots. The new languages in which these literary texts are written are often considered as a useful tool to express unsaid or tabooed problems. Using the German language such kind of works may often find themselves in a no man's land between languages, cultures and literatures; evaluated often as intercultural or hybrid texts. Bi- and multilingualism are seen as essential conditions for an effective integration, as a conscious choice generating fluid, double or multiple identities. Linguistically seen often interesting language interactions, wordplays, and verbal wits may occur. The literary characters in these texts are often identified or associated with their authors, as a special type of reception or reading strategy influenced by intensified traces in texts. The refugee crisis represents another challenge of the mentioned literary topic in transformation and continuity for writers as well as for (literary) scholars.

KEYWORDS: migration, emigration, émigré / migration literature, language switching, (cultural) identity, addressee, homeland, otherness, stranger, hybridity.

SCHLÜSSELWÖRTER: (E)Migration, Exil, Migrationsliteratur, Sprachwechsel, (kulturelle) Identität, Adressat, Heimat, das Andere, Fremdheit, Hybridität

1. Einführung in die Problematik

Der Sprachwechsels stellt in der Literaturforschung ein weites Feld dar. Die dadurch entstehende Literatur befindet sich nicht selten im sprachlich-kulturellen Niemandsland zwischen der Germanistik und Slawistik. Deshalb werden sich daraus ergebende Forschungsaufgaben häufig der einen oder anderen Disziplin zugeschrieben, können aber auch allein an der fehlenden sprachlich-kulturellen Kompetenz eines Literaturwissenschaftlers scheitern. Aus diesem Grunde sind wissenschaftliche Arbeiten, die versuchen einen Überblick über "Deutschsprachige Autoren mit Migrationshintergrund" zu geben, nicht nur aus der literaturwissenschaftlichen Perspektive gesehen, von besonderer Bedeutung. Dabei gibt es durchaus "Konstanten in der klassischen Exil- bzw. (E)Migrationsliteratur"; dazu gehören u.a. "Sprache, Sprach- und Codewechsel, Identität, Leserbezug, Fremdheitserfahrung und Heimat"¹. Der polnische Germanist und Literaturwissenschaftler Marek Kryś betrachtet die zeitgenössische deutschsprachige Literatur mit "Migrationshintergrund" hauptsächlich als eine Geschichte der "interkulturellen Literatur". Neben der "Deutsch-türkischen-Literatur" und der "Deutsch-nahöstlichen Literatur" geht er kurz auch auf die "Deutsch-russischen Literatur" ein². Weitere in der deutschsprachigen Literatur vertretene

*Hans-Christian Trepte PhD, Dozent, Institut für Slavistik Universität Leipzig, Beethovenstraße 15 Leipzig, Deutschland, E-mail: treptus@t-online.de, ORCID: 0000-0002-3118-7299

¹ Trepte 2019, 149-171

² Kryś 2019, 173-186, hier 180-182